

A SZUVERENITÁS KÉPLÉKENYSÉGE A FELOLDÓDÁS KORÁBAN

U H E L P É T E R

„Szuverén az, aki a kivételes állapotról dönt” – vetette papírra Carl Schmitt 1922-ben, és azóta szinte lehetetlen úgy írni a szuverenitásról, hogy ne vegyük figyelembe ezt az állítást. Az államszuverenitás tekintetében a kivételes állapot mindig egy jog előtti vagy jog feletti állapotot jelent, a döntés itt bír meghatározó, sőt konstitutív erővel. Kijelenthetjük, hogy korunk, a posztmodern kor egyik meghatározó kérdésévé a „Ki dönt?” vált, amely a politikai szférájában elválaszthatatlan a szuverenitástól. A kivételes állapotról hozott döntés lehetősége egyedül a szuverént illeti meg, hiszen ez a döntés az, amelyet senki sem bírál felül, amelynek gyökere „a legmagasabb, mástól nem származtatott hatalom”. Ha Jean Bodintól és Robert Filmertől kezdve korunkig vizsgáljuk a szuverenitáselmélet irodalmát, kitűnik: attól az állásponttól kezdve, hogy egyedül Isten szuverén és a földi uralkodók szuverenitása, mivel nem abszolút, valójában nem is szuverenitás, egészen addig, hogy szükség sincs a szuverenitásra, sem mint fogalomra, sem mint jelenségre, hiszen az feloldható és feloldandó (Hans Kelsen), minden elmélet megtalálható. Jelenleg pedig azt kell mondanunk, hogy egy olyan korban élünk, amely nem kedvez az államszuverenitás doktrínájának.

A SZUVERENITÁSRÓL

A szuverenitásfogalom a megjelenésekor egyértelműen monarchikus helyzetet, egy hierarchikusan rendeződő társadalmi valóságot írt le, sőt egyértelművé tette, hogy szuverenitásról, azaz hogy valójában látható szuverénról csak egy ilyen államberendezkedésben érdemes beszélni.

A fogalom megjelenését és megalkotását is Jean Bodinhez és *Les sixlivres de la republique* című művéhez köti a jog- és alkotmánytörténet. A művel kapcsolatban Pethő Sándor egy rendkívül lényeges megállapítást tett: a nem klasszikusan jogtudományi munkában „a jog problematikája Bodint kizárólag egyetlen vonatkozásban, az állami főhatalom által alkotott jog összefüggésében érdekli”. Sőt a jog Bodin „számára *per definitionem* nem más, mint kivülről, azaz az érvényesség személyi körén kívül, sőt azon felül álló autoritástól nyert *ius ab extra*”.¹ Bodin a szuverenitást egy állam állandó és abszolút hatalmaként határozza meg, amelyben a hatalom állandó; nem lehet szuverénnek tekinteni azt, aki megbízásból gyakorolja a hatalmat, aki bizonyos időre kapta azt, még arra az időre sem, mikor övé a hatalom, hiszen csupán letéteményese és őrzője ezen hatalomnak,

¹ PETHŐ Sándor: *Démosz vagy Deus?* Osiris, Budapest, 2001, 78.

míg az – államberendezkedéstől függően – az uralkodó vagy a nép birtokában van. Így egy kormányzó vagy helytartó valaki más hatalmának a letéteményese vagy őrzője, és a megbízási idő lejártával vagy a megbízás visszavonásával a hatalom gyakorlásának joga visszaszáll annak birtokosára. Ha a szuverenitás, a szuverén, legfőbb hatalom birtokosa lenne ezen megbízott (akár csak időlegesen is), azt felhasználhatná uralkodója ellen is, mely elképzelés természetesen abszurdum. Bodin egyértelművé teszi, hogy „az uralkodó személye jogi értelemben mindig kivétel, aki bármily hatalmat és hatáskört adjon is másnak, sohasem ad annyit, mint amennyit megtart belőle, és sohasem veszíti el jogát a parancsoláshoz és ahhoz, hogy előzetes vagy párhuzamos vizsgálattal, esetleg az illetékesség megvonásával vagy bármely neki tetsző módon beavatkozzék az alattvalójára, megbízottjára vagy hivatalnokára ruházott ügyekbe; megvonhatja tőlük a küldetésüknél vagy jogkörüknél fogva rájuk ruházott hatalmat, vagy felfüggesztheti oly mértékben és annyi ideig, ahogy és ameddig neki tetszik”. A szuverenitást ugyanis nem korlátozhatja, és nem is korlátozza semmi, „sem hatalomban, sem időben, sem hatáskörben”.²

Bodin egyértelművé teszi: csak az a szuverén, aki abszolút uralkodó, és csak az az abszolút uralkodó, aki senki magánál nagyobb nem ismer el, kivéve Istent. Itt úgy tűnik, hogy ekként (szuverénként) egy monarchát és a népet is el tudott képzelni,³ ám a műben később egyértelművé válik, hogy az uralkodó szuverenitásáról beszél.

Láthatjuk, hogy a szuverenitás atyjának is nevezett Jean Bodin is egy olyan elméletet alkotott a már említett művében, amely önmagában ellentmondásosnak látszik, hiszen Bodinnél a szuverén nem vethető alá törvényeknek, viszont ennek ellenére vannak korlátai, mint például az isteni jog vagy természetjog. Bodin szuverenitáselmélete több feltételt határoz meg a szuverenitásfogalommal dolgozva, többek közt olyanokat, miszerint a hatalomnak állandónak, korlátlanoknak és osztatlanoknak kell lennie.⁴ Azt fontos megjegyezni, hogy Bodinnél az állam ennek megfelelően szuverén egységként van jelen, mégpedig úgy, hogy a szuverenitás az uralkodót illeti meg. Itt tehát államszuverenitásról beszélhetünk,⁵ amit csak az abszolút uralkodó gyakorol. Bodin szerint az alattvalók által fölemelt hatalomgyakorló személy vagy testület nem lehet szuverén.⁶ Máshol viszont Bodin a testületileg birtokolt szuverenitást is lehetségesnek tartja,⁷ ám itt látnunk kell azt, hogy *gyakorlati* megfontolásból – hiszen a demokráciát az emberek természetes egyenlőtlensége, az arisztokráciát az arisztokraták egymás közti széthúzása fogja felbomlasztani – az egyeduralkodó monarcha legfőbb hatalommal való felruházása

Államtan
– Jean Bodin: *Hat könyv a köztársaságról* (1576)
(Wikimedia Commons)

2 Jean BODIN: *Az államról (Válogatás)* [1576], ford. MÁTÉ Györgyi – Csűrös Klára, szerk. FELLNER Pál – Sz. JÓNÁS Ilona, Gondolat, Budapest, 1987, 74–75.

3 *Uo.*, 76.

4 *Uo.*, 75.

5 Vö. Hans Kelsen: *A szuverenitás fogalmának változása = Államtan. Írások a XX. századi általános államtudomány köréből*, szerk. TAKÁCS Péter, Szent István Társulat, Budapest, 2003, 604. És nem abban az értelemben, ahogy Jakab András ír róla a német szuverenitáskonceptió kapcsán: JAKAB András: *A szuverenitás fogalmának megszelídítése = Európai jog és jogfilozófia*, szerk. PAKSY Máté, Szent István Társulat, Budapest, 2008, 249.

6 BODIN, *I. m.*, 76.

7 *Uo.*, 127.

az egyetlen célszerű megoldás.⁸ Azt látjuk tehát, hogy Bodinnél a *summa potestas* az állam *diferentia specificája*, amelyet az uralkodó gyakorol, ezen állam-szuverenitási elmélet és gyakorlat megfogalmazása kapcsán viszont nem lehet egyet érteni Pethővel abban, hogy az abszolút uralkodó Bodinnél *csak* történelmi akcidencia lenne, amit teljesen ki lehet venni az elméletéből,⁹ hiszen szerzőnk végigveszi a különböző államformákat és kormányzati formákat, és mindegyiket megvizsgálja, s gyakorlati okokra hivatkozva teszi le voksát a(z abszolút) monarchia mellett.

Thomas Hobbes esetében is korlátlan szuverenitásról beszélhetünk, ám ez nála a szerződésre van visszavezetve.¹⁰ Így az „egyetlen személylyé egyesült sokaságot”,¹¹ amelyet államnak nevez, tekinti szuverénnek. Ez a „halandó Isten” az, akinek, mivel az állam polgárai szerződés útján felhatalmazták, engedelmeskedni kell. Az uralkodónak a jogai, a felségjogok meglehetősen sokrétűek és korlátozhatatlanok; a megoszthatatlanság és az elválaszthatatlanság itt is felerősül. Ami az állam fajtáit illeti, Hobbes szerint királyság, demokrácia, illetve arisztokrácia létezik, ebből következően az író a megoszthatatlan uralkodói hatalmat összeegyeztethetőnek tartja azzal, hogy több személy gyakorolja azt.¹² Szuverénnek tekinthető tehát Hobbesnál is egy vagy több személy, viszont megfigyelhető egy olyan kettősség, amely szerint a szuverénre ugyan a szerződés útján ruházták a hatalmat, viszont ennek ellenére egyedül Istennek tartozik felelősséggel.¹³

Hobbes az egységet rendkívül fontosnak tartja, amelyet a szuverén minél nagyobb jogköre által lát biztosítottnak. Egyértelmű, hogy számára a hatalom megosztottsága viszálykodást jelent, és ezt csupán az uralkodói felségjogok kiterjesztésével látja elkerülhetőnek. A felségjogok valóban lényeges voltából és egymástól való elválaszthatatlanságából fakad az, hogy az uralkodó érvényesen nem is mondhat le ezek egyikéről sem. Ez egyértelművé teszi azt is, hogy az uralkodó nem része az államnak (és az állampolgárok közt a legnagyobb hatalmú), hanem afelett áll, és nem tartható az sem, hogy az alattvalók összességének nagyobb a hatalma, mint az uralkodóé, hiszen az uralkodó hatalma az alattvalók hatalma, azt testesíti meg, a közös akaratuk nevében cselekszik, az uralkodó akarata a nép akarata.¹⁴

A 20. században a szuverenitásfogalomra Carl Schmitt munkássága és a vele vitában álló Hans Kelsen is komoly hatással volt. Schmitt felfogására a legnagyobb hatást Bodin és Hobbes gyakorolta, államelméleti decizionizmusa is azt a hobbesi axiómát igenli, amely szerint a jog nem egyéb, mint a szuverén döntése. Schmitt szerint a szuverenitás kérdése lényegileg kizárólag a kivételes állapot esetén merül föl, és akkor bizonyítja, hogy a szuverén a jog fölött áll.

Schmittnél a szuverenitás meghatározása csak határesetekben alkalmazható, a mindennapos jelenségekre nem. Erre azért van szükség, mert ha a jogot egyszerűen mint tételes jogi normát fogjuk fel, akkor az abszolút kivételekre nem tud választ adni. Schmitt – Robert von Mohl álláspontját ismertetve – elmondja, hogy ő ezt a kivételes döntést nem is tartja jogi problémának.

Carl Schmitt egyik rendkívül érdekes felütése a következő: „Nincs különösebb elméleti vagy gyakorlati jelentősége annak, hogy a szuverenitás megha-

8 PETHŐ: *I. m.*, 82.

9 *Uo.*, 85.

10 Lásd *Államelmélet*, I., szerk. TAKÁCS Péter, Szent István Társulat, Budapest, 2009, 148.

11 THOMAS HOBBS: *Leviatán* [1651] I., ford. VÁMOSI Pál, Kossuth, Budapest, 1999, 209.

12 *Uo.*, 220.

13 *Uo.*, 340.

14 Álláspontom szerint ez a konstrukció gyanúsán megfeleltethető a későbbi *Führerprinzip*nek. Az uralkodótól – mint a nép megszemélyesítőjétől – már nincsen olyan messze a diktátor mint a nép perszonalifikációjának koncepciója. Úgy vélem, eleve problémás a „népakarat” mint olyan: vajon a nép akarata egyáltalán létezik-e azelőtt, hogy lenne egy politikai szituáció? Nem maga a szituáció teremti-e meg a „népakaratot” (amely persze sohasem a nép akarata, hanem egyes, vezetői karizmával rendelkező személyeké)? Vajon mi egy döntéshelyzetben a nép akarata: a többség akarata, a fizikailag erősebbek (gazdagabbak, befolyásosabbak, presztízzsel bírók) akarata, vagy annak a néhány egyénnek a véleménye, aki egyáltalán rendelkezik ilyen-nel, már amennyiben egyáltalán vannak ilyenek (ők is a *doxa* és nem az *episztemé* értelmében persze, vö. Platón: *Phaidrosz*ának és *A szofistájának* vonatkozó részeivel). A látszat inkább azt mutatja, hogy a „nép” akarata a néhány gondolkodni képes (és retorikailag meggyőző) egyén akarata, amelyet a többi személy, egy Ortega y Gasset-i értelemben vett tömegként követ. Ide kapcsolható Schmitt szuverenitásról alkotott elméletének azon része, amely szerint: aki képes dönteni a kivételes állapotról, az birtokolja a szuverenitást – legalábbis akkor, amikor dönt –, és ez sohasem a nép, hanem mindig valaki, egy szűk csoport vagy egy egyén. A népnek, úgy vélem, *per definitionem* nem lehet „akarata”, hiszen az egy egyéni kvalitás.

Főhatalom
– Thomas Hobbes:
Leviatán (1651)
(Wikimedia Commons)

tározásaként felállított absztrakt séma (amely szerint a szuverenitás a legmagasabb, nem mástól származtatott hatalom) érvényesnek tekinthető-e vagy sem.¹⁵ Schmitt álláspontja szerint a vita nem a szuverenitásról, hanem a szuverenitás körül folyik. A kivételes állapotban – lévén, hogy ilyenkor a hatáskörök korlátlanok – nem beszélhetünk jogállami értelemben vett hatáskör-körülírásról. Schmitt szuverenitásfogalma normatív és prejurisztikus: „A szuverén kívül áll az általánosan érvényes jogrenden, ám mégis hozzá tartozik, mert ő illetékes az alkotmány teljeskörű felfüggesztése kérdésében dönteni.” Schmitt nagyon is látja, hogy Kelsen és a pozitivisták e szuverén megszüntetésére törek-szenek, ám egyértelműen kijelenti – és ezt nem tudjuk nem elfogadni –, hogy „az, hogy eltörölhetők-e a világból a kivételes állapotok, nem jogi probléma”.¹⁶ Schmitt itt állapította meg azt is, hogy szuverenításra és szuverénre mindig szükség lesz.

15 Carl SCHMITT: *Politikai teológia* [1922], ford. PACZOLAY Péter, ELTE ÁJK, Budapest, 1992, 1. 16 *Uo.*, 2.

Schmittnél az látszik, hogy nem az a lényeges, hogy ki a szuverén, hanem az, hogy a fogalmat hogyan alkalmazzák egy konkrét helyzetben. Schmitt továbbmenve, a pozitivista szemléletet egyértelműen úgy írja le, mint ami nem foglalkozik a kivételes állapottal, hiszen az nem érdekli, az számára semmi más, mint nyűg, a jogpozitivistát ugyanis a mindennapi élet, a jog mint norma érdekli. A normafelettivel nem tud mit kezdeni, sőt tagadja annak létezését is. Szerzőnk egyértelművé teszi már 1922-ben, tizenkét évvel Kelsen *Tiszta jogtaná-*nak megjelenése előtt, hogy az állam és a (tételes) jog nemhogy nem ugyanaz, hanem az előbbi képes az utóbbi létezése nélkül vagy felfüggesztésével is funkcionálni, illetve egy rendet fenntartani: „Sokkal inkább jellemzi a kivételes állapotot a korlátlan felhatalmazás, azaz az egész fennálló rend felfüggesztése. Ebben a helyzetben világossá válik, hogy az állam a jog eltűnésekor is fennmarad. Mivel azonban a kivételes állapot mást jelent, mint anarchiát vagy káoszt, még ilyenkor is beszélhetünk valamilyen jogi értelemben vett rendről, ha nem is mindjárt a megszokott jogrendről. [...] Az állam léte ebben az esetben minden kétséget kizáró bizonyítéka annak, hogy a jogi normák érvényessége fölötti fölényben van.”¹⁷ Az állam, hogy fenntartsa önmagát, felfüggeszti a jogrendet.

A jogrenddel kapcsolatban Schmitt lefekteti: ahhoz, hogy jogrendről, a jogi norma érvényesüléséről beszélhessünk, előbb rendnek kell lenni, ez meg a szuverén döntésén alapul. A (tételes) jog csupán a szuverén által megteremtett helyzetben és körülmények közt tud érvényesülni, „működni”. A kivételes állapot valóban rámutat az autoritás lényegére, ahol a döntés elválik a jogi normától, és világossá válik, hogy az (állami) autoritás számára a jog létrehozásához nincsen szükség jogra.

Kortársainak, köztük Kelsennek is a személytelen, objektivált vagy éppen teljesen megsemmisített szuverenitás-fogalmával szemben Schmitt a (személyes) döntéshez és az autoritáshoz fordul. Egy normapozitista jogfelfogású jogrendben sem kerülhető meg az a tény, hogy a jog megalkotása jogászai döntés eredménye. Szerzőnk egyértelművé teszi, hogy „születése időpontjában a döntés független lesz észbeli megalapozottságától, és önálló értékre tesz szert”,¹⁸ amely tény egy szükségállapotban nem lehet nem felismerni. Nem a normából származik a döntés, hanem fordítva. A jogi normára való kizárólagos hivatkozás vagy annak tartalmának kritizálása nem oldja meg annak a kérdését: honnan ered a norma? Ha nincsen legfelsőbb autoritás, nincsen szuverén, tulajdonképpen nincsen (jogi) normaalkotó.

VÁGYAK ÉS VOLUNTARIZMUS

A szuverenitás tehát a leginkább általános megfogalmazásban a legfőbb hatalmat jelöli (*summa et supremapotestas*), politikai tekintetben egy államon belül, mely fogalom így egy ténykérdést ír le. Ennek – a hagyományos felosztás szerint – van egy külső és egy belső oldala, ahol ennek az államon belüli főhatalomnak azelőbbi, az állam függetlenségének, nemzetközi közjogi jogalanyiségának az utóbbi feleltethető meg. Egy legfőbb hatalom tételezése már önmagában normatív, autoriter jelenség, amely nem viszonyul (hiszen akkor rögtön nem lenne szuverén), hanem megköveteli a viszonyulást.

Ennek a hozzáállásnak a feloldása, pontosabban az elfogadhatatlanná válása az I. világháború után gyorsult fel igazán; a vesztfáliai rendszer abszolút államszuverenitáson alapuló szemléletét a Nemzetek Szövetsége és a Briand–Kellog-paktum dialogizáló, nemzetköziesített mentalitása váltotta fel. A paktum visszautasította a háborút mint a nemzetközi jog egy eszközét, ezzel – bár hatékony nem volt – előrevetítette a II. világháború sokkja után létrejövő ENSZ és Európai Szén- és Acélközösség ideológiai alapjait. A Nemzetek Szövetsége Woodrow Wilson amerikai elnök, a demokrácia apostola javaslatára alakult meg, amely

¹⁷ *Uo.*, 5.

¹⁸ *Uo.*, 16.

nem a normából
származik a döntés,
hanem fordítva

az első nemzetközi szervezet volt, mely céljának a világbéke fenntartását tűzte ki. A politikai vallás kategóriáját erősen kimerítő deklaratív és valóságidegen, az emberi természetet semmibe vevő elvek mögött természetesen rideg hatalomtechnika húzódott meg; a cél a győztesek dominanciáját bebetonozó szövetségi rendszer volt. Ezek alapján természetes, hogy a nominálisan egyenlő felek közt voltak egyenlőbbek; a német nacionalizmus természetesen egy nagyon gonosz dolognak számított, viszont a cseh nacionalizmussal vagy sovinizmussal semmi gond nem volt. Érdekes módon Wilsonnak pont hazáját nem sikerült belerángatnia a szövetségbe; a szenátus nem hatalmazta fel arra az elnököt, hogy ratifikálja a Nemzetek Szövetségének Egyezségokmányát, a X. cikkely intervencionista jellege miatt. Igaz, az Egyesült Államok világcsendőri szerepe már korábban megkezdődött, mert bár az I. világháborúba való belépés pénzügyi okok miatt történt, az ideológiai vetület Wilson második elnöki ciklusa alatt már kifelé is egyértelművé vált, ennek a szerepnek az ellátását azonban egy világnézeti közösség keretein belül egyelőre még nem lehetett intézményesíteni.

Az ilyen és ehhez hasonló nemzetközi szervezeteknek már jellegüknél fogva is szuverenitáscsorbító hatásuk van, és az 1945-ben alakult Egyesült Nemzetek Szervezete hatékonyabb eszközökkel lépett a Nemzetek Szövetsége útjára, annak jogutódjaként. A II. világháború után a szempontrendszer is eltolódott kissé; többen egy „erős, központi, nemzetközi rend” megalkotását látták ideálisnak, amely „erővel tartja fenn a békét, míg azt minden nemzet önként el nem fogadja”.¹⁹ Az ENSZ és az Európai Szén-és Acélközösség, illetve még inkább jogutódja, az Európai Unió azonban nem csupán azért jött létre, hogy megmentsék „a jövő nemzedékét a háború borzalmaiktól”, természetesen hatalomtechnikai eszközökkel, amelyek a győzteseknek kedveztek, hanem azért is, hogy hitet tegyenek „az alapvető emberi jogok, az emberi személyiség méltósága és értéke, a férfiak és nők, valamint a nagy és kis nemzetek egyenjogúsága mellett”. Ez utóbbinak mai módszereit, mentalitását Szánthó Miklós e lap egy korábbi számában az *emberi jogi fundamentalizmus* névvel illette, amely már „rég túllépett a józan ész (*common sense*) határain, és a legkülönbözőbb emberi vágyakból, igényekből, kívánságokból kreál jogokat”. Természetesen egy szupranacionális vagy nemzetközi szervezet esetében így nem meglepő, hogy megjelenik az államszuverenitás csorbítása is: „Ezeket az államnak először »csak« tiszteletben kell tartania, el kell ismernie, majd garantálnia szükséges, végsősoron pedig másokkal vagy akár önmagával, az állammal szemben is kikényszeríthetővé kell tennie” – írta.²⁰

Nem csoda, hogy az érzelmek és vágyak dominanciájával – radikális reakcióként a háborús pusztításra – a közéletben a feloldódás korszaka következett 1945 után, és ez nem kedvezett egy olyan normatív jelenségnek, mint az államszuverenitás. Richard M. Weaver *Az eszméknek következményei vannak* című korszakalkotó művében William Ockhamig és a nominalizmus megjelenéséig vezeti vissza azt a változást a valóságfelfogásunkban, amely „számúzte az intellektus által érzékelt valóságot, és azt tette meg valóságnak, amit az érzékek fognak föl”.²¹ Ebben a meghatározó művében az amerikai platonista gondolkodó lefekteti, hogy „a bajok végső okát abban látta, hogy a középkor nagy szellemi vitájában, az ún. univerzália-vitában megfogalmazódó álláspontok közül a nyugati világ végül is a nominalizmus mellett döntött: ez vezetett el saját metafizikai alapjainak teljes elvesztéséhez s a valóság teljes félreértéséhez”.²² S hogy miként vezet ez a létszemléleti alap a feloldódáshoz, a szétszóratáshoz az élet minden területén, olyan mértékben, hogy „egy olyan anarchia lett a következmény, mely még azt a minimális értékconszenzust is fenyegeti, mely

a nemzetközi szervezeteknek már jellegüknél fogva is szuverenitáscsorbító hatásuk van

19 Cyril Garbett yorki anglikán érsek nyilatkozata a német és olasz városok bombázásának támogatása kapcsán. Lásd James M. SPAIGHT: *Bombing Vindicated*, Geoffrey Bles, London, 1944, 118.

20 SZÁNTHÓ Miklós: *Vágyakból jogok*, Kommentár 2018/3–4., 19.

21 Richard M. WEAVER: *Ideas Have Consequences*, University of Chicago Press, Chicago, 1984, 3.

22 Lásd bővebben EGEDY Gergely: *A nominalizmus zsákutcája*, Kommentár 2011/1.

szükséges a politikai állam létéhez”²³ Az univerzálialk tagadása a tapasztalaton túli valóság, és így elkerülhetetlenül az igazság létének tagadásához vezetett, amely a „metafizikai álom” elvesztését, dezintegrációt és a formák fontosságának tagadását, sőt a formák elleni lázadást hozta magával.²⁴

A SZUVERENITÁS MINT AZ ÁLLAM FORMÁJA

Viszont formára a társadalomnak is szüksége van! A közös „metafizikai álom” elvesztése után mi adja a modern világ nemzeteinek formáját, mi ezen országok – leegyszerűsítéssel élve – államvallása? Nincs nekik, hangzik az egyszerű válasz; a vallástalanság, a feloldódás, az atomizált individualizmus és a formák elleni lázadás korszakában nem is lehetne, és ezt a tényt büszkén vállalják is, alkotmányaikba foglalják, és nem csupán kérkednek vele, hanem a fejlettség és haladó mivoltuk egyik fokmérőjének tekintik. Igen ám, viszont a teljes dezintegráció és teljes formátlanság a nemlét, így azt kell megállapítanunk, hogy a „felvilágosodás”, a forradalmak és a racionalizmus korszakában (illetve „poszt-minden” korunkban is) ezt valamilyen (vallás)pótlékkal helyettesítik: ez lett a *haladás*, a maga kifejezetten nem racionális kívánalmaival és állításaival együtt.

A whig történelemszemlélet és az általa a történelem egyedüli urának megtehtet haladás a Weaver által is leírt princípiumokból kiindulva természetesen ma már nem csupán a formák ellen lázad, hanem tulajdonképpen minden meghatározottság ellen, a vágyakat és érzelmeket emelve központi helyre. A „haladásnak” természetesen velejárója a globalizáció és az európai integráció, amelyek szükségszerűen szuverenitáscsorbitó hatásúak, és amelyek az államszuverenitás kapcsán szükségszerűen két, eredményeiben azonos konklúzióhoz vezetnek. Az egyik álláspont szerint (Kelsens nyomán a dekonstrukcionista jogelmélet) az államszuverenitás mint egy normatív jogpolitikai doktrína a fejlődés (globalizáció, európai integráció) útjában áll, azt akadályozza, ezért el kell pusztítanunk, meg kell válnunk tőle káros mivolta miatt. A másik szerint a „szuverenitásdogma a globalizáció és integráció korában [...] már semmilyen formában és módon nem képviselhető”, hiszen – örülünk ennek, vagy sem – a modern államhatalomnak ez a tulajdonsága már nem létezik. „Ha a globálissá vált világgazdaság és intézményei (WTO, Világbank) az államok cselekvési képességét ténylegesen nagymértékben korlátozzák, ha az európai integráció a tagállamok tevékenységét jogilag is jelentős mértékben körülhatárolja, és korlátok közé szorítja, ha az EU szervei a tagállamokat jogilag kötelezni tudják, akkor vajon létezik-e még a modern államhatalomnak az a tulajdonsága, amit hagyományosan a szuverenitás kategóriájával szokás jelölni?”²⁵ – merül fel a jogos kérdés.

A tényeket természetesen felesleges tagadni. A feloldódás kora maga után vont az is, hogy bár az egyes országok függetlensége és szabadsága deklarálva van azok alkotmányaiban, és a klasszikus hódító eszközök megengedhetlenségét egészen természetellenes módon és a múltból sem tanulva nemzetközi egyezmények rögzítik, az informális befolyástervezésszerepe rendkívüli módon megnőtt. A nemzetközi szervezetek, illetve a „nemzetközi közösség” (*international community*) gazdasági és *soft law* eszközökkel történő szuverenitáscsorbitó nyomásgyakorlása évtizedek óta nyilvánvaló, elég Rhodézia függetlenségének egyoldalú kinyilvánítására,²⁶ az afrikai országokkal szemben a segélyt politikai fegyverként használó amerikai „népjobbító” mentalitásra,²⁷ illetve legújabbban a civil szervezetek politikai szerepvállalására gondolni. Ez utóbbi korunk egy tipikus jelensége; a névleg filantropikus célra létrehozott szerveze-

23 WEAVER: *I. m.*, 2.

24 EGEDY: *I. m.*

25 SZILÁGYI Péter: *Szuverenitás, globalizáció, európaizálódás*, Jog – Állam – Politika 2009/1., 62.

26 Mencius MOLDBUG: *An Open Letter to Open-Minded Progressives*, 1. fejezet, <<https://www.unqualified-reservations.org/2008/04/open-letter-to-open-minded-progressives/>>.

27 Jonathon von MAREN: *New documentary exposes how foreign aid is actually hurting African women*, <<https://www.lifesitenews.com/blogs/new-documentary-exposes-how-foreign-aid-is-actually-hurting-african-women>>.

tek erőforrásaikat egyértelműen politikai vagy gazdasági befolyásszerzésre, illetve saját ideológiájuk terjesztésére használják fel.²⁸

Szilágyi Péter idézett tanulmányában tovább részletezi a szuverenitás korántsem rózsás helyzetét, megállapítva, hogy „új tevékenységformák váltak tömegessé és ezáltal az emberek mindennapi életét is meghatározóvá”, aminek hatására a modernitás posztmodern fordulata után egy olyan helyzetben találjuk magunkat, „amelynek a politikai és jogi formái jórészt ismeretlenek”. Ezek a „formák”, módszerek persze az elmúlt tíz évben egyre ismerősebbé váltak számunkra; ilyen a „lopakodó jogalkotás”²⁹ és az informális hatalomgyakorlás már említett megoldása. Szilágyinak természetesen igaza van abban, hogy „a nagy transznacionális konszernnek ténylegesen maguk mögött hagyták a nemzetállamok törvényhozását és autoritását”, és a gazdaság dinamikája nemhogy nincsen politikai kontroll alatt, hanem a politikum autonómiája megszűnt.³⁰ Ám biztos, hogy ezt jó veszni hagyni?

„
a névleg filantropikus
célra létrehozott szervezetek
erőforrásaikat politikai
befolyásszerzésre használják

ELLENFORRADALMI TETT

A politikai autonómiáját harcosan védelmező Schmitt egyértelművé tette, hogy a világot nem lehet depolitizálni, az államot és a politikát kiirtani a gazdaságira (humanitáriusra, haladásra stb.) való hivatkozással; azt maximum elhazudni lehet. Azon álláspontra pedig, hogy a globalizáció ellen nem lehet küzdeni és a szuverenitás és nemzetállamiság meghaladott volna, Weaver reakciója tökéletes: „Bárki, aki az értékek restaurációja mellett érvel, előbb vagy utóbb beleütközik abba az ellenvetésbe, hogy nem lehet visszatérni, ahogy mondani szokás, »nem fordíthatod vissza az idő kerekét«. Előfeltételezve ezzel, hogy a pillanat rabjai vagyunk. Ez az ellenvetés tökéletesen feltárja a modernizmus filozófiai pozícióját. Viszont annak, aki hisz az igazságban, tartania kell azt a felfogást, hogy a legmagasabb értékű dolgokat nem érinti az idő múlása; másképpen magának az igazságnak a tételezése is lehetetlenné válik. Azzal, hogy kijelentjük, hogy elveszett eszméket és értékeket kívánunk restaurálni, egy olyan létrendi szintre vetjük tekintetünket, amely időtlen.”³¹

Szilágyi azt írja – és ezzel nincsen egyedül –, hogy a nemzeti szuverenitás védelmezői a hosszú távon tarthatatlan nemzeti elzárkózás védelmezői. Ám álláspontom szerint ez a meglátás tagadja a politikai autonómiáját és abszolutizálja a gazdaságot, sőt egyedül azt veszi figyelembe. A jelen írás elején feltett „Ki dönt?” kérdésre adott választ az állam nem engedheti ki a kezei közül olyan lözungszerű és sokszor minden bizonyítottságot nélkülöző „érvek” miatt, melyek a közéletnek egyedül a gazdasági vetületét veszik figyelembe. Az állami és nemzeti szuverenitás megtartó erő, formát ad és így megőrzendő, hisz’ maga is olyan értékek megtartásában segít, amelyeket egy – identitását teljesen el nem vesztett – közösség sem áldozna fel a jóléért. Ezen túl egy olyan korban, amikor a gazdaság mindent feloldani látszik magában – vele szemben csupán a *haladás* és annak felkent papjai juthatnak néha szóhoz –, a politikai autonómiájáért való küzdelem antitotalitárius és ellenforradalmi tetteknek számít, amely minden megmaradni kívánó nemzet kötelessége. ■

28 Ennek egy ékes példája volt az, mikor a migrációs válság alatt a Clinton Foundation és az Open Society Foundations is a bevándorlóknak, akár illegális úton is az Egyesült Államokba, illetve Európába ösztönzését támogatta infrastruktúrájukon keresztül, Soros György politikai célja, a „nyílt társadalom” megvalósítása érdekében, amelynek elérése az üzletember saját szavai szerint Európában már megbukott. (Vö. <<https://wikileaks.org/podesta-emails/emailid/29194>>, valamint az e-maileket Michael Vachon, Soros György szóvivője és a Soros Fund Management igazgatótanácsának elnöke és John Podesta, demokrata párti politikus, Hillary Clinton kampányfőnöke között.)

29 SZÁNTÓ: I. m., 20–22.

30 SZILÁGYI: I. m., 70.

31 WEAVER: I. m., 52.